

AFFEKT.

DENNE TERM kan forstås som en henvisning til livets affektivitet. Affekten udpeger en generalisering af lidenskaber (passiones) eller følelser, både den passive følelse (affectum passionem) og den handlende følelse (affectum actionem). Uanset affekternes turbulente karakter tillægger Spinoza dem et erkendelsesmæssigt potentiale. Affekterne kan ifølge Spinoza forklares rationelt og begribes ud fra en geometrisk metode. Forklaringspotentialer er førstepremis. «Jeg vil betragte de menneskelige handlinger og tilskyndelser paa samme maade som hvis der var tale om Linjer, Flader eller Legemer.» (E3Pr). Spinoza vender aldrig ryggen til menneskets tilfældige luner og tilskyndelser. Han ønsker at forklare og vise hvordan hver en affekt- og følelsesform (på tros af sine rige variationer) udtrykker nogen konstante lover. Affekten henviser både til kroppen og tanken; dernæst til fornuft og lidenskaberne. Affekten konfronterer os med kausalitet, da affekter både henviser til vores magt til at påvirke verden omkring os og vores magt til selv at blive påvirket. Tankevirksomhed og dens udvikling er parallel med kroppens formåen til at handle. Ikke at tanken bestem-

mer over kroppen eller omvendt at kroppen bestemmer tanken. De to er autonome, men virker parallelt. Det afgørende er at vores handlekraft hænger sammen med affekten som det der åbner for kundskabens former; dvs. handlekraften skærpes af vores evne til at blive berørt. Vores viden er forbundet med hvilke affekter jeg går i forbindelse med, hvilke der på forhånd er udelukket: Den skræmte kan ikke påvirkes af nye argumenter, politikeren der én gang har sendt folk i krig kan ikke gøre andet end at fortsætte for ikke at tabe ansigt, den der er opslugt af had er ude af stand til at tilgive forbryderen, den fanatiske kan ikke le ad sig selv (tab af humor). Omvendt kan den lattermilde forvandle bedrøvelse til glæde, gøre humoren til sorgarbejde og i visse tilfælde, som hos Beckett hvor humorens affekt stiger til en etisk idé fordi humorens kraft hos de afmægtige personer udstiller magten og vores fælles skrøbelighed. Der er tale om tærskler hvor vi bliver aktive. Affekten har derfor en mere uformet og ustruktureret natur i modsætning til følelser der ofte er knyttet til en specifik historie og biografi. Affekter bevæger og påvirker, forud for det

bevidste niveau, og i enhver affektoverførsel er det vanskeligt at skelne mellem selvet og den anden, mellem jeget og omgivelserne. Affekten viser os hvordan viden er forbundet med hele vores eksistensmodus, (den aktuelle kropstilstand) forstået som et møde mellem en påvirket krop og en påvirkende krop. Det afgørende er hvordan en forandring er ledsaget af en følelse af ændring i vores formåen, vores handlekraft, der udtrykker kroppens tilstand: Jeg er ikke længere bare skuffet men vred, ikke længere bare glad for hende men forelsket. Vores følelse bliver i denne overgang intens. Den er ikke kun en vag stemning, en begrænset følelse, en tilfældig impuls. Affekten stiger til tankens plan fordi den skærper vores sans for retning, for noget nyt vi kan gøre. Den påvirker vores vaner, erindringer og reflekser og skaber et andet spektrum for handlemuligheder. Affekter sætter sine virkninger igennem både negativt og positivt. Eksempelvis kan man se hvordan mediernes magt ikke så meget ligger i deres ideologiske effekt men i deres affektive resonans til at skabe en holdning, en fordømmelse, en sympati.

KUNDSKAB.

SPINOZAS TEORI om kundskab bygger på tre former for kundskab. Den første kalder han for «usikker erfaring». Den er ofte befæstet med 'tegn', 'tro', 'meninger', 'overbevisninger' eller 'forestillinger'. Når kundskaben stopper her bliver den reaktiv: den udtrykker ikke længere det som kroppen kan gøre. Den anden form for kundskab kalder Spinoza for fornuft eller forstand. Denne virker bevægelig for tanken i retning af at skabe mere sammensatte og almene konklusioner, der udtrykker sandheden ved legemers sammensætning og der udtrykker sig gennem dem. Denne dimension ved fornuften defineres samtidig ved en øget evne til at udføre flere handlinger og til at påvirke og blive påvirket. Bevægelsen fra den første til den anden form for kundskab er en bevægelse fra den sanselige erkendelse til kendskab om naturens universelle love og deres sammensathed. Den tredje form for kundskab kalder Spinoza «intuitiv erkendelse» (sciencia intuitiva), af tingenes singularitet.

FANTASI.

ALLE MENNESKER er underlagt fantasien i større eller mindre grad. For Spinoza tilhører fantasien (imaginatio potentia) på én gang den inadækvate form for erkendelse, en viden præget af illusioner og vrangforestillinger, på den anden side, er det gennem fantasiens arbejde at vi udvider fornuftens eget domæne og bringer den i spil med andre kroppe, med omverden, med stadig mere åbne og komplekse relationer. Fantasien er den kognitive evne der lærer én at se igennem evnen til at lade sig påvirke og samtidig påvirke andre. Fantasien er kongevejen til fornuftens vores erfaringer til andre relationer og derigennem øge vores kraft.

FRIHED.

AT VÆRE fri, er bestemmende for ens egen virke og handlekraft. «Den Ting kaldes fri, som eksisterer alene ud fra sin Naturs Nødvendighed og alene ved sig selv bestemmes til at være aktiv; derimod kaldes den [Ting] nødvendig eller snarere tvungen, som af noget andet bestemmes til at eksistere og virke paa sikker og bestemt Maade.» (E1D7). Friheden udspringer ikke af viljen, af at have individuel vilje eller at kunne vælge, men af tankens passion og kraft som udtryk for den vedvarende bearbejdning af ydre påvirkninger. Friheden lever i spændingen mellem tankens kraft og naturens nødvendighed, den ydre kraft. At være fri, er at gøre naturens nødvendighed til en kilde til kraft og udvikling og ikke til en indadvendt tragik. Friheden handler ikke om at afskrive nødvendigheden, men at finde en naturlig overensstemmelse med den. Mennesket fødes ikke frit som Spinoza siger et sted. Friheden kræver en fornuftig bearbejdelse i forhold til ydre påvirkninger og en indoptagelse af denne påvirkning der er aktiv i fornuftens eksperimenterende undersøgelse.

FRYGT OG HÅB.

DER ER tale om to former for følelser (affectioem et affectum passionem), der udtrykker to måder at reagere på overfor de ydre kræfter, dels ved uvidenhed om deres årsag eller ved kundskab om årsag (E3D3). Disse følelser udgør en dels en kilde til menneskets fortsatte virke men er samtidig den fjende der holder dem lænket til ufuldstændige forestillinger og begrænse deres handlekraft og forandringmulighed. Ydermere implicerer disse affekter en mulig resignation, en kompensation, en fanatisme. Der er tale om væsentlige instrumenter som magten etablerer, både de teologiske og de politiske, for at sikre masserne til at adlyde. Spinoza afliver denne fiktionisering af magten og han modstiller absolutismen med fornuften og praktiseringen af den fornuftige stat. «Hvorfor slås menneskene for sit slaveri, som gjaldt det deres frelse?» (Tractatus Theologico-Politicus). Dette kan lade sig gøre fordi magten skaber en illusion om frihed som noget vi opnår ved at adlyde Guds befaling uanset at en sådan adlydelse holder os fanget til at handle og være på bestemte måder. Der sker en tildækning

af årsag og virkning. Ideen er at det som bestemmer vores undertrykkelse, det at vi lider, ikke erkendes fordi denne determinering opleves som noget der udgår fra os selv. Hvis vi lider er det fordi vi selv er kilde eller årsag til denne elendighed. Dette er magtens trick, ifølge Spinoza. Trældom og undertrykkelse handler derfor ikke i første omgang om overbevisning, men om at gøre følelsernes passive kræfter til noget styrende for menneskers handlinger, således at man kan blive ved med at få dem til at gøre det de gør og få dem til at tro at det hele kun er et resultat af deres egen vilje. Hemmelighed bag al despoti er ikke despotes evne til at overbevise sindene, men at bevæge kroppene ved at omgøre borgerne kraft til magtens egen fordel. Man søger dog hele tiden for at opretholde skindet af at det udgår fra dem selv. Overført til vor tid: Kun ved at installere normerne (lovens ånd) i de lokale forvaltninger, i administrationen, i medierne, der via tegn og billeder henleder din opmærksomhed på bestemte omsættelige ting, kan man skabe denne totalitet af påvirkningsmuligheder, der ligner frihed men ikke er det.

1632 Spinoza fødes samme år som Vermeer, 24. nov. i Amsterdam, som den anden søn af handelsmand Michael Espinoza.

1639 Frekventerer den rabbiniske skole. Han lærer hebraisk og studerer det gamle testamente og kendskab til Talmud.

1649 Hjælper sin far med handel og forretninger.

1654 Faderen dør og Spinoza overtager for en stund ledelsen af virksomheden.

1656 Kherem. Eksklusion fra det jødiske samfund.

1656 Frekventerer Van den Enden, der underviser Spinoza i den nye tids videnskaber, kunst, matematik mv. Venskab med Juan de Prado, en anden dissident fra det jødiske samfund.

1660 Bosætter sig i forstaden Reijnsburg og arbejder på sin filosofi.

1661 Indleder sit arbejde på sitt hovedverk, *Etikk*.

1663 Bosætter sig i Voruburg, tæt ved Haag, bliver ven med den politisk indflydelsesrige og liberale Jean De Witt (som senere myrdes). Får besøg af filosofiske venner og mindre spinozistiske cirkler i Amsterdam ser dagens lys.

1665 Spinoza arbejder på *Tractatus theologicus-politicus*.

1670 Publicerer anonymt sin *Tractatus-theologicus-politicus*, men der er ingen tvivl om forfatterens identitet. De voldsomme reaktioner kan ikke stoppes. Spinoza forlader Voorburg og lejer et værelse i Haag hos Van der Spuyck.

1672 Politiske uroligheder og De Witt snigmyrdes. Spinoza sætter en seddel op med indskriptionen: *Ultimi barbarorum* som bringer ham i stor fare.

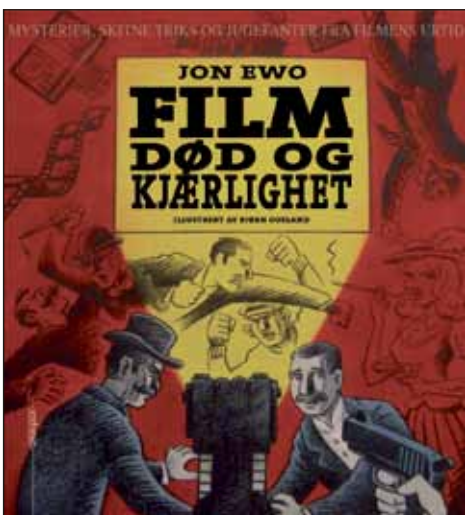
1673 Spinoza afslår tilbud om et professorat i filosofi ved Universitetet i Heidelberg.

1675 Spinoza færdiggør arbejdet med *Etikken* og indleder samtidig arbejdet sin Afhandling om staten [da.], *Den politiske traktat* (fr. og lat.).

1676 Får besøg af Gottfried W. Leibniz.

1677 Dør 21. feb i Haag 44 år gammel.

1677 Ved årets afslutning udgives hans *Opera posthuma* på latin (*Politisk traktat, Etik*) i Nederlandt med initialerne B.D.S. uden navn og uden redaktør.

JON EWO OG BJØRN OUSLAND (ILL.)
FILM, DØD OG KJÆRLIGHET

kr. 279,-

Faktabok om mysterier, skitne triks og jugefanter fra filmens urtid